

Miniatury liryczne – wielka siła małej formy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Leszek Engelking, *Haiku*, [w:] tegoż, *Komu kibicują umarli*, Poznań 2013, s. 31.
- Źródło: Piotr Michałowski, *Miniatura poetycka*, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 1994, nr 85/2, s. 117.
- Źródło: Ryszard Krynicki, *Kamień, szron*, Kraków 2005.
- Źródło: Ewa Lipska, *Dom Spokojnej Młodości*, [w:] tejże, *Wiersze wybrane*, Kraków 1979.
- Źródło: Urszula Kozioł, *Wrywki*, [w:] tejże, *Supliki*, Kraków 2005.
- Źródło: Karol Wojtyła, *Gubione paradoksy*, dostępny w internecie: <https://www.biuroliterackie.pl/biblioteka/recenzje/gubione-paradoksy/>.
- Źródło: Julia Hartwig, *Błyski*, Warszawa 2002.
- Źródło: Krystyna Miłobędzka, *gubione*, Kołobrzeg 2008.
- Źródło: Bogdan Zadura, *Wszystko*, Kołobrzeg 2008.
- Źródło: Tadeusz Różewicz, *Białe groszki*, [w:] tegoż, *Poezja*, Kraków 1988.
- Źródło: Julia Szychowiak, *Intro*, Kołobrzeg 2015.
- Źródło: Ryszard Krynicki, *Niepodlegli nicości*, [w:] tegoż, *Wybrane wiersze i przekłady*, Kraków 1989.
- Źródło: Ryszard Krynicki, *Choćbyście unicestwili*, [w:] tegoż, *Wybrane wiersze i przekłady*, Kraków 1989.
- Źródło: Klara Nowakowska, *Formuła*, [w:] tejże, *Ulica Słowiańska*, Kraków 2012.
- Źródło: Bogusław Kierc, *Ktokolwiek*, Wrocław 1980.

- Źródło: Zbigniew Herbert, *Książka*.

Miniatury liryczne – wielka siła małej formy

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czym jest miniatura liryczna? Jaką pełni funkcję? Jakie są reguły jej kompozycji?

Krótkie wiersze mogą wyrażać myśli godne wielkich filozoficznych traktatów. Ich skondensowana forma niesie ze sobą złożone treści, a ich sens ujawnia się poprzez relacje między wyrażeniami i zdaniem. Konstrukcja poetyckiej miniatury może świadczyć o mistrzostwie autora. Wymaga odwagi i swobody twórczej w podejściu do języka – w odkrywaniu i przekraczaniu jego możliwości.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz miniaturę liryczną jako gatunek.
- Wyjaśnisz, jaką rolę pełni w miniaturze relacje między wyrażeniami i zdaniem.
- Przeanalizujesz sposoby konstrukcji miniatur poetyckich.
- Opiszysz funkcje miniatury.

Przeczytaj

Miniatura liryczna, czyli mała forma poetycka, wywodzi się z tradycji i nabiera znaczenia w poezji współczesnej. To szerokie, trudne do określenia pojęcie obejmuje zarówno konwencjonalne gatunki poetyckie, jak i utwory wzorowane na japońskim *haiku* oraz poszukiwania twórców awangardowych. Najistotniejszą cechą miniatury jest bogactwo znaczeń ujęte w skondensowaną formę.

Haiku i obraz Yosy Busona, XVIII w.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wiersz zwięzły w historii literatury pojawiał się w formie humorystycznych fraszek, limeryków lub [epigramatów](#) – gatunku wywodzącego się ze starożytnej Grecji. Miniatura liryczna bliska jest także [aforyzmowi](#), znajdującemu się na granicy poezji i prozy. W poezji współczesnej, w której dominuje wiersz wolny, mała forma występuje w wielu wariantach, a kryteria wersologiczne i stroficzne nie mają zastosowania przy próbie jej gatunkowej klasyfikacji. Istotna jest retoryka wypowiedzi – jej logiczna konstrukcja. Kompozycja miniatury opiera się o relacje, które zachodzą w języku – związki między wyrażeniami i zdaniami. Określone wyrażenia lub zdania implikują bowiem kolejne. Sensy wersów wynikają z układu wersów poprzednich, piętrzą się i zmieniają.

Mała forma wykorzystuje różne sposoby argumentowania i obrazowania. Pozwala na niekończące się eksperymenty językowe. Tym, co ją charakteryzuje, jest właśnie gra znaczeń wynikająca z układu zdań – z kreatywnego sposobu ich powiązania. Miniatura stanowi przy tym zwartą, zamkniętą całość. Zdarza się, że jest pojedynczym zdaniem lub wyrażeniem, a nawet jednym słowem. Czasami funkcjonuje jedynie w zestawieniu z tytułem utworu – tytuł staje się wówczas niejako pierwszym wersem całości, a pozostała część

utworu jest domknięciem myśli zawartej w tytule. Bywa i tak, że sam tytuł wystarczy – mała forma to obszar twórczej wolności, który poszerza się w nieskończoność.

((Piotr Michałowski

Miniatura poetycka

(...)

Słownikowe definicje miniatury poetyckiej w świetle tych ustaleń wymagają daleko idącej modyfikacji. Wyznacznikiem nie może być już „maksymalna zwięzłość” – ani jako norma podstawowa, ani jako cecha uboczna – nawet jeśli przyjąć dla niej ostre kryteria ilościowe. Wśród miniatur z łatwością bowiem będzie można odnaleźć nie tylko takie dzieła, w których brak elipsy, skrótu czy innych środków „streszczających” myśl, ale i takie, które zawierają rozbudowane obrazy, powtórzenia i inne chwyt **retardacyjne**. Ponadto dotychczasowe definicje niesłusznie przypisują szczególnie doniosłą rolę puencie; tymczasem puenta jest ważniejsza raczej w utworach dłuższych i luźniej skonstruowanych. Wyodrębnianie tego elementu jako prawie samodzielnej części kompozycyjnej właśnie w miniaturze wydaje się nieuzasadnione.

Źródło: Piotr Michałowski, *Miniatura poetycka*, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 1994, nr 85/2, s. 117.

Przedstawiciele gatunku i przykłady utworów

Miniatury poetyckie są obecne w twórczości Julii Hartwig (1921–2017). Tom *Błyski*, wydany w 2002 roku zawiera cykl krótkich utworów, które znajdują się na granicy poezji i prozy – można powiedzieć, że *Błyski* to zapisy **epifanii**. Są próbą zatrzymania ulotnej myśli, czasami mają charakter aforyzmów lub stanowią mikroeseje. Jak mówi poetka, są to „ślady codziennej krzątaniny umysłu, z której poezja chce się wydobyć na strzelistą drogę wiersza lub poematu prozą”.

((Julia Hartwig

Błyski

*

Same o siebie zadbać muszą drzewa przy zapomnianych drogach.

*

Radź sobie, jak możesz – powiedziała natura, wypychając mnie

w życie.

*

Jestem tu tylko trochę. Gdzie jest reszta, nie wiem.

Źródło: Julia Hartwig, *Błyski*, Warszawa 2002.

Przykładem konsekwentnej pracy nad gatunkiem miniatury jest poezja Urszuli Koziół (ur. 1931). Poetka stworzyła nawet nazwy własne rodzajów swoich miniatur, ujmując je w cykle: *Pestki deszczu*, *Gamy* oraz *Wyrywki* – ten typ pojawia się również w opublikowanym w roku 2005 tomie *Supliki*.

((Ryszard Krynicki

Kamień, szron

*

czyjeś ja wmawia mi
że jest mną

*

z którym moim ja
jest mi dziś nie po drodze

Źródło: Ryszard Krynicki, *Kamień, szron*, Kraków 2005.

Zwięzłe wiersze często pojawiają się w twórczości Ryszarda Krynickiego (ur. 1943), jednego z czołowych poetów Nowej Fali. Rozpoczynając od rozbudowanych utworów, Krynicki zaczął skłaniać się ku poezji ascetycznej, tak bardzo oszczędnej w słowach, że graniczącej z milczeniem – czasami aby opowiedzieć o cierpieniu można tylko milczeć.

((Ewa Lipska

Dom Spokojnej Młodości

Ślepe? Głuche? Nieme?
Niepojęte:
Jest.

Źródło: Ewa Lipska, *Dom Spokojnej Młodości*, [w:] tejże, *Wiersze wybrane*, Kraków 1979.

Utwory o charakterze miniatur występują w tomach Ewy Lipskiej (ur. 1945). Poetka obnaża absurd egzystencji, posługując się kontrastem, co wzmacnia dramatyzm wierszy. Formę miniatury wybrała, by określić cel swojej poezji.

((Urszula Koziół

Wyrywki

Tak pisać aby nędzarz
myślał że pieniądze
A ci co umierają:
że to urodziny

Źródło: Urszula Koziół, *Wrywki*, [w:] tejże, *Supliki*, Kraków 2005.

Awangardowe miniatury, zwane „zapisami”, tworzyła Krystyna Miłobędzka (ur. 1932). W jej poezji krótka forma jest rodzajem językowego eksperymentu. Ogromny ładunek znaczeń wylania się z wierszy najbardziej minimalistycznych. Opublikowany w 2008 roku cykl *gubione* zawiera utwory dwu, a nawet jednowyrazowe, stanowiące jednak odrębne, zamknięte wiersze. Miłobędzka pisze o języku, przy jednoczesnym braku zaufania do języka. Obnaża schematy i klisze, wydobywa z nich nowy poetycki sens. Usiłuje przybliżyć rzeczywistość, która wymyka się opisowi; świat, który znika w momencie, gdy chcemy ująć go w słowa. To niezwykle nowatorska poezja, w której miniatura jest sposobem destylowania znaczeń, weryfikowania i odzyskiwania podstawowych wartości.

((Karol Wojtyła

Gubione paradoksy

Krystyna Miłobędzka stworzyła dzieło niezwykle. *gubione* to książka ostatecznie skończona i definitywnie zamknięta. To bastion, którego nie sposób zdobyć żadną krytyczną szarżą. Tu każde ze słów jest wyczuwalne i dotykane. Ważne i istotne. Surowe i ascetyczne. Przyziemnie „ziemskie” i epifanijno-metafizyczne. Niepokojące i onieśmielające. Z tym onieśmieleniem przychodzi nam się zmierzyć i z tym onieśmieleniem już na samym wstępie musieliśmy się pogodzić. Wszystko zostało powiedziane. Nic nie może być podważone. Oto gubione. Oto opowieść rozpisana na 40 wierszy. Oto kilkanaście stron chłodnych miniatur. Oto dramat poznawczy zatopiony w bursztynie poematu. Oto niecałe 700 wyrazów. Oto Krystyna Miłobędzka. Oto przenikliwe fragmenty. Oto semantyczny rozpad. Oto „ja”, które znów skrywa się za wyrazy. I jeszcze te imiesłowy. Tyle. I aż tyle?

Źródło: Karol Wojtyła, *Gubione paradoksy*, dostępny w internecie:
<https://www.biuroliterackie.pl/biblioteka/recenzje/gubione-paradoksy/>.

((Krystyna Miłobędzka

gubione

ten bieg, bieg ciebie
nasz bieg
bieg nic

Źródło: Krystyna Miłobędzka, *gubione*, Kołobrzeg 2008.

Mała forma jako narzędzie literackiego eksperymentu doskonale funkcjonuje także w poezji Bohdana Zadury (ur. 1945). Miniatura koresponduje tu z humorem, jednak specyficzne żarty Zadury niosą ze sobą ostrą analizę rzeczywistości i brutalne diagnozy. W jedno lub kilkuwersowych wierszach poeta rozbija struktury językowe i rozbraja język mediów i polityki, wskazuje na paradoksy egzystencji.

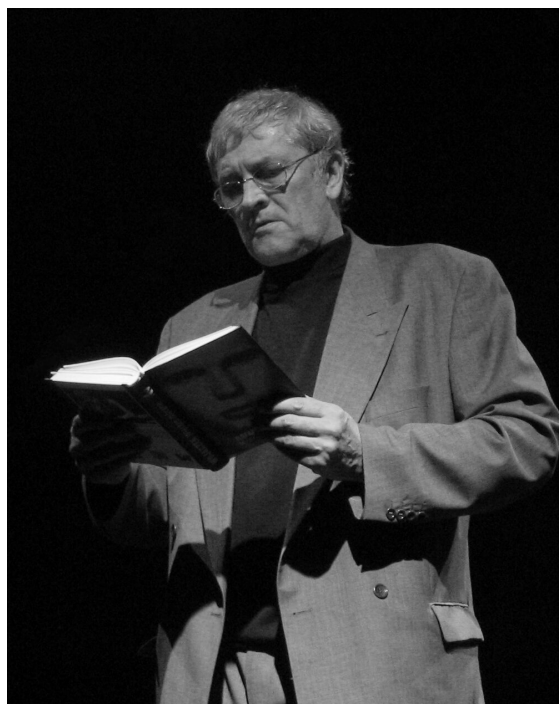
((Bogdan Zadura

Wszystko

Wśród poetów młodszego pokolenia, jako twórców konsekwentnie rozwijających formę miniatury wymienić można: Julię Szychowiak, Klarę Nowakowską, Hannę Janczak, Joannę Roszak, Marcina Senddeckiego. Krótkie, lapidarne utwory obecne są także w poezji Marcina Świetlickiego, Grzegorza Wróblewskiego i innych.

Rodzajem miniatury lirycznej o ogromnych tradycjach jest *haiku* (...); forma reprezentatywna dla okresu Edo (1603–1868). Jej twórcą haiku jest Matsuo Bashō. Haiku jest powiązane z filozofią zen – wynika z kontemplacji, zakłada wyzbycie się podmiotowości i estetyczny minimalizm. Przekazuje subtelne odczucia i skłania do refleksji.

Źródło: Bogdan Zadura, *Wszystko*, Kołobrzeg 2008.

Bohdan Zadura

Źródło: Michał Kobylński, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Kompozycja i literackie środki wyrazu

Miniatura może być twierdzeniem, ulotnym obrazem, wyznaniem, manifestem i apelem. Czasami bywa zagadką lub poetyckim rebusem. Małe formy liryczne mogą przybierać

rozmaite postaci. Czasami stanowią swojego rodzaju definicje zjawisk lub pojęć. Są silnie zmetaforyzowane lub pozbawione metafor, czasem stylizowane na język potoczny. Niosą ze sobą porównania i szokujące zestawienia. Są małymi traktatami filozoficznymi, w których poezja pojawia się niczym logiczny wniosek. Miniatury mogą wykorzystywać oryginalne koncepty, ale również klisze popularnych gatunków użytkowych, jak np. na ogłoszenie prasowe czy oficjalne komunikaty. Takie utwory, stylizowane na drobne ogłoszenia, pisali m.in. Wisława Szymborska i Tadeusz Różewicz.

((Tadeusz Różewicz

Białe groszki

20 sierpnia wyszła z domu
i nie powróciła
osiemdziesięcioletnia staruszka
chora na zanik pamięci
ubrana w granatową sukienkę w białe groszki
ktokolwiek wiedziałby o losie zaginionej
proszony jest

Źródło: Tadeusz Różewicz, *Białe groszki*, [w:] tegoż, *Poezja*, Kraków 1988.

Sięganie po utarte zwroty i hasła po to, by za ich pomocą sformułować stwierdzenie o charakterze manifestu pojawia się np. w krótkich wierszach Julii Szychowiak.

((Julia Szychowiak

Intro

Zwracam honor,
Boga
I Ojczyznę.

Źródło: Julia Szychowiak, *Intro*, Kołobrzeg 2015.

Pomysł na miniaturę to często porównanie pewnych zjawisk, postaci lub obrazów. Czasami przyjmuje postać paraleli – rozbudowanego zestawienia analogicznych cech.

((Ryszard Krynicki

Niepodlegli nicości

Poezja — jest
jak transfuzyjna krew dla pracy serca:
choćby dawcy już dawno pomarli
w nagłych wypadkach, to ich krew

żyje — i cudze krwiobieg i spokrewnia
i cudze ożywia wargi

Źródło: Ryszard Krynicki, *Niepodlegli nicości*, [w:] tegoż, *Wybrane wiersze i przekłady*, Kraków 1989.

Kompozycja miniatury często opiera się na kontraście, który pozwala na uwydatnienie konfliktu lub paradoksu. Kontrast ukazuje niespójność zjawisk, a czasami ich absurd. To środek wyrazu artystycznego, który nadaje dramatyzm utworom.

((Ryszard Krynicki

Choćbyście unicestwili

Choćbyście unicestwili
wszystkie nasze świadectwa,
to nawet nieme słoje drzew,
to nawet nasze kości powiedzą
w jakich żyliście czasach

Źródło: Ryszard Krynicki, *Choćbyście unicestwili*, [w:] tegoż, *Wybrane wiersze i przekłady*, Kraków 1989.

Słownik

aforyzm

(łac. *aphorismus*, gr. *aphorismós*) sentencja; zwięzła, zazwyczaj jednozdaniowa wypowiedź, w błyskotliwy sposób wyrażająca prawdę filozoficzną

epifania

objawienie, olśnienie; termin stosowany w religioznawstwie, oznaczający nagłe ukazanie się (i zniknięcie) bóstwa w realnej postaci lub wizji; w chrześcijaństwie nazwa święta Objawienia Pańskiego

epigramat, epigram

(stgr. *epigramma* – inskrypcja) krótki utwór poetycki w formie aforyzmu, wywodzący się z tradycji starożytnej Grecji zamieszczania inskrypcji na grobach i pomnikach. Tekst inskrypcji był krótki, często dwuwierszowy

retardacja

(łac. *retardatio* – opóźnienie) figura retoryczna, której celem jest zwiększenie napięcia u czytelnika poprzez opóźnienie bądź zatrzymanie akcji utworu, zwykle literackiego. Osiąga się ją poprzez długie, obszerne opisy

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka, a następnie określ funkcje miniatur poetyckich.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P27i8SiR5>

Funkcje miniatur

Wybór miniatury jako sposobu wypowiedzi poetyckiej wynika z wielu ideologii artystycznych lub okoliczności aktu tworzenia i służy różnym celom. Czasem jest jedynie uboczną konsekwencją jakichś założeń programowych, kiedy indziej – efektem celowego ograniczenia długości utworu i dążenia do wyrazistej kompozycji. (...)

Prezentowane „czyste” modele w praktyce bywają zwykle zatarte, skażone innymi tendencjami, wreszcie – skompilowane, gdyż niekoniecznie utwór musi realizować jedno tylko z wymienionych założeń. Miniatura poetycka bywa wypowiedzią doraźną, sformułowaną bez zamiaru syntezy i uogólnienia. Wyraża wówczas jednostkową reakcję na zaobserwowany wycinek rzeczywistości, impresję lub oderwaną myśl, zawiera sprawozdanie z epizodycznego zdarzenia. Jest zatem formą poezji przygodnej i „bezzałożeniowej”, gdy wiersz nie poprzedza żaden wyrafinowany plan, koncepcja utworu; gdy ważniejszy od przemyślanej kompozycji wydaje się błyskawiczny zapis, gdy szkic zastępuje długo dojrzewające dzieło. Tę odmianę miniatury można nazwać akcydenssem życia. To samo określenie przyjęte w koncepcji poezji Czesława Miłosza ma inne znaczenie i nie dotyczy formy miniaturowej. Miłosz poszukuje właśnie pełni, całości, nie zadowolając się detalem samym w sobie i wierzy, iż z mozaiki fragmentów wyłoni się sens absolutny – synteza. W odniesieniu do miniatury natomiast ideę akcydensu życia realizowała Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, a w nowszej poezji m.in. Miron Białoszewski – a więc poeci różnych czasów i poetyk. Funkcja ta wynika z postawy podmiotu, która wykazuje pewną bierność i zarazem otwarcie na świat. Zamiast ukierunkowanej aktywności i penetracji jest oczekiwanie na obraz, zdarzenie, asocjacje, którą przynosi życie. Nastawienie na konkret wynika z ograniczeń czasoprzestrzennych, z „tu i teraz” sytuacji lirycznej. (...) W krótkiej formie można

wyrazić nie tylko afirmację, ale i bunt. I nie ma w tym sprzeczności, gdyż obie reakcje jako jednoznaczne, pozytywna i negatywna, odpowiadają równie krótkim deklaracjom: „tak”, „nie”, zresztą nieprzypadkowo jednosylabowym również w innych językach. Jednoznaczna aprobata i jednoznaczny sprzeciw nie wymagają długiego wywodu, o ile zostaną wyrażone z pominięciem motywacji.

Drugą funkcją miniatury – już dzisiaj rzadką – jest właśnie ekspresja buntu. Negacja w postaci protestu lub prowokacji donośnie brzmi właśnie wtedy, gdy jest lapidarna i dosadna; gdy przypomina tupnięcie nogą lub nieprzyzwoity gest. Toteż bunt wypowiedzany w miniaturze ma charakter niepełny i kontekstualny. To odruch obronny jednostki przed narzucanym przymusem: systemu politycznego, obyczaju, stylu życia, wartości. Jest zaledwie pojedynczą reakcją wymuszoną natręctwem nieakceptowanego świata. Rzadkie są tu konstrukcje wyrafinowane i wieloplanowe. (...)

Większość utworów Bursy z grupy miniatur, tworzonych głównie w ostatnich latach jego krótkiego życia, opiera się na kontrastowym schemacie: prezentacja wartości – ostra negacja w puencie wiersza. Wymienić tu trzeba najpopularniejsze teksty poety: *Pantofelek*, *Sobota*, *Dyskurs z poetą*, *Mowa pogrzebowa*. (...)

Poeci „pokolenia 68” – prócz Juliana Kornhausera i późniejszego Ryszarda Krynickiego – preferowali dłuższe formy wypowiedzi. Doraźny gest buntu został odrzucony na rzecz analitycznej demaskacji zjawisk życia społecznego. Krzyk okazał się narzędziem nieskutecznym i wyparła go ironia.

Omówione dotąd funkcje realizują poetyckie programy minimum. Zjawiskiem odrębnym jest miniatura o biegunowo przeciwnych założeniach, które wynikają nie tyle z określonej funkcji pełnionej przez miniaturę, co z przypisywanej jej misji. Chodzi mianowicie o poezję metafizyczną i poezję religijną z jej wariantem mistycznym. O ile druga z wymienionych odmian poddaje się jeszcze opisowi poprzez rozpoznanie motywów wywodzących się z Biblii (lub zaczerpniętych z innej księgi świętej) czy pastoralnych właściwych danej religii, to metafizyka wraz z mistyczną postacią wyznania wiary wymyka się ujęciom teoretycznym, skazując badacza na powtarzanie pewnych haseł programowych, formułowanych poza tekstem poetyckim. Wielu współczesnych poetów deklaruje iluminację lub epifanię jako główne zadanie poezji, ale na poziomie tekstów są to idee niesprawdzalne. Można jedynie mówić o uwidocznionym wysiłku i tęsknocie do poznania absolutu, a więc rozpoznać cel i tematykę. (...)

Przedstawione w skrótowym przeglądzie funkcje narzucają już typologię dokonaną według innego kryterium. Ogólnie miniatura spełnia dwie przeciwstawne role: jest

analizą albo syntezą. Akcydens życia i ekspresja buntu to funkcje podporządkowane strategii analitycznej. Dążenie do iluminacji i epifanii to niewątpliwie próby syntezy. Wśród miniatur ukształtowanych w postaci „klasycznych” gatunków poetyckich odmianami syntetycznymi są aforyzm i fraszka, natomiast ku analizie ciąży haiku. Tadeusz Nyczek (...) wysunął efektowną tezę: wiersz długi wyraża egzystencję świata, wiersz krótki jego esencję.

Źródło: Piotr Michałowski, *Miniatura poetycka*, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 85/2, 116–135, 1994, s. 131–134.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wyjaśnij w kilku zdaniach, jak rozumiesz zdanie Tadeusza Nyczki: „wiersz długi wyraża egzystencję świata, wiersz krótki jego esencję”.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Określ, która z poniższych zasad określa miniaturę poetycką.

☐ zielony

1. Minimum treści, minimum słów.
2. Krótkie wprowadzenie, zaskoczenie czytelnika.
3. Minimum słów, maksimum treści.
4. Krótki wstęp, celna pointa.
5. Wstęp, krótkie rozwinięcie, mocna pointa.
6. Minimum analizy, szybki wniosek.
7. Ukazanie bogactwa egzystencji, wydobywanie esencji.

Ćwiczenie 2

Zaznacz wszystkie zdania charakteryzujące kompozycję miniatury.

- ☐ Miniatura może być pojedynczym zdaniem.
- ☐ Miniatura może stanowić kompozycję powiązanych ze sobą zdań.
- ☐ Zestawienie zdań w miniaturze przesądza o sensie całości.
- ☐ Każdy wers miniatury musi stanowić zamkniętą całość.
- ☐ Największe znaczenie w kompozycji miniatury ma relacja pomiędzy zdaniami.
- ☐ Miniatura liryczna musi być całością ściśle zamkniętą.

Określ zasadę konstrukcji wiersza *Formuła* – wybierz prawidłową odpowiedź.

((Klara Nowakowska

Formuła

Nie trzeba wierzyć w boga,
żeby napisać o nim wiersz.

Nie trzeba wierzyć w nic
poza wierszem.

Źródło: Klara Nowakowska, *Formuła*, [w:] tejże, *Ulica Słowiańska*, Kraków 2012.

☐ rozbijanie klisz językowych

☐ logiczne wynikanie

☐ porównanie

☐ kontrast

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij, czemu służy wykorzystanie przez autora formy drobnego ogłoszenia.

((Bogusław Kierc
Ktokolwiek

Ktokolwiek mnie zna proszony
jest o powiadomienie najbliższego

Źródło: Bogusław Kierc, *Ktokolwiek*, Wrocław 1980.

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, jaką funkcję pełni w miniaturze kontrast.

Ćwiczenie 6

Leszek Elgenking, tłumacz poezji *haiku*, publikował krótkie utwory własnego autorstwa, które wykorzystywały tę samą konwencję. W kilku zdaniach wyjaśnij, co w poniższym wierszu mogło być celem twórcy.

((Leszek Engelking

Haiku

msza pogrzebowa
nagle z trumny dobiega
dzwonek komórki

Źródło: Leszek Engelking, *Haiku*, [w:] tegoż, *Komu kibicują umarli*, Poznań 2013, s. 31.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij w dwóch zdaniach, co sprawia, że miniatura liryczna, choć tak niepozorna, posiada wysoką rangę wśród gatunków poetyckich.

Ćwiczenie 8

Miniatura często pojawia się jako forma poezji dojrzałej, pisanej u schyłku życia, bądź u kresu drogi twórczej autora. Sformułuj wypowiedź uzasadniającą tezę, że pisanie miniatur wymaga nie tylko mistrzostwa pióra, ale i pewnego doświadczenia życiowego.

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Oparek

Przedmiot: Język polski

Temat: Miniatury liryczne – wielka siła małej formy

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

II. Kształcenie językowe.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

5) zna, rozumie i funkcjonalnie wykorzystuje biblizmy, mitologizmy, sentencje, przysłowia i aforyzmy obecne w polskim dziedzictwie kulturowym;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- scharakteryzuje miniaturę liryczną jako gatunek;
- wyjaśni, jaką rolę pełnią w miniaturze relacje między wyrażeniami i zdaniem;
- przeanalizuje sposoby konstrukcji miniatur poetyckich;
- opisz funkcje miniatury.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiałach;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed zajęciami:

1. Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat: Haiku jako forma kontemplacji. Prosi uczniów o odczytanie wybranych utworów haiku i dokonanie charakterystyki gatunku.
2. Nauczyciel wskazuje, że haiku to tylko przykład małej formy poetyckiej i przytacza przykład fraszek oraz utworów poetów polskich XX wieku, eksperymentujących z miniaturą liryczną.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel udostępnia uczniom e-materiał i wprowadza ich w temat lekcji, nawiązując do wcześniejszej rozmowy.
2. Nauczyciel wraz z uczniami ustala cele zajęć i kryteria sukcesu.
3. Nauczyciel prosi chętnych uczniów o głośne odczytanie przygotowanych tekstów – miniatur poetów polskich (np. Julia Szychowiak, Marcin Sendeci, Klara Nowakowska).

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj”.
2. Nauczyciel prosi wybraną osobę o zapisanie na tablicy cech charakterystycznych małej formy – inni uczniowie uzupełniają listę cech gatunkowych. Nauczyciel komentuje i uzupełnia.
3. Uczniowie zapoznają się z audiobookiem, następnie wykonują polecenia 1 i 2. Wybrane osoby prezentują odpowiedzi, a nauczyciel ocenia i komentuje. Polecenie 2 może przybrać formę dyskusji moderowanej.
4. Uczniowie przechodzą do sekcji „Sprawdź się” i wykonują ćwiczenia 1–8. Wybrane osoby prezentują odpowiedzi, a nauczyciel ocenia i komentuje. Ćwiczenia 6, 7, 8 mogą przybrać formę dyskusji.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi chętnego ucznia o scharakteryzowanie małej formy – jej cech gatunkowych, zasad konstrukcji i funkcji. Inni uczniowie uzupełniają jego wypowiedź.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat spełnienia kryteriów sukcesu.
3. Na zakończenie nauczyciel może zaproponować uczniom zabawę twórczą (w podziale na grupy) – stworzenie miniatury lirycznej składającej się wyłącznie z tytułów znanych wierszy poetów polskich i stanowiącej ich sensowną kompozycję.

Praca domowa:

Stwórz miniaturę liryczną odnoszącą się do twoich osobistych dylematów.

Po ukończeniu pisania zastanów się nad sposobem konstrukcji swojego wiersza i środkami wyrazu wykorzystanymi przy jego pisaniu.

Materiały pomocnicze:

- Piotr Michałowski, *Miniatura poetycka*, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 1994, nr 85/2.
- Karol Wojtyła, *Gubione paradoksy*, dostępny w internecie:
<https://www.biuroliterackie.pl/biblioteka/recenzje/gubione-paradoksy/>.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Audiobook”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.